

Radosław Pastusiak*

**ZNACZENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ
W FUNKCJONOWANIU PRZEDSIĘBIORSTWA.
ZMIANY W JEJ POJMOWANIU W POLSCE
W ZWIĄZKU Z PRZYSTĄPIENIEM DO UNII EUROPEJSKIEJ**

1. WSTĘP

„Kto z winy swojej wyrządził drugiemu szkodę obowiązany jest do jej naprawienia”¹. Tak brzmi art. 415 *Kodeksu cywilnego*, w podstawowy sposób formułujący zależność pomiędzy stronami w przypadku wystąpienia szkody. Podstawą współżycia społecznego jest przyjęcie odpowiedzialności przez człowieka lub podmiot prawny za swoje czyny lub ich konsekwencje. Rozwój techniki i technologii powoduje dostępność szerokiej gamy produktów i usług, a tym samym rodzi konsekwencje ich użytkowania. Postępująca „humanizacja” przepisów prawnych w krajach rozwiniętych zwraca szczególną uwagę na odpowiedzialność względem drugiej osoby za możliwe konsekwencje swoich działań, które mogą zaowocować roszczeniami odszkodowawczymi. Istnienie tego typu zagrożenia dla osób fizycznych i przedsiębiorstw zostało częściowo zniwelowane przez szeroką gamę ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej. Obecnie możliwość wyrządzenia szkody i poniesienie konsekwencji w związku z koniecznością jej naprawienia jest poważnym zagrożeniem zarówno w życiu codziennym, jak i w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa.

Celem niniejszej publikacji jest wskazanie zmian w postrzeganiu odpowiedzialności cywilnej i ubezpieczeń pokrywających obszary ryzyka związane z odpowiedzialnością cywilną w okresie kilkunastu ostatnich lat w Polsce, a także w procesie jednoczenia się Polski z Unią Europejską. Jeszcze kilkanaście lat temu, na rynku ubezpieczeniowym zapobiegliwy obywatel mógł wykupić dwa obowiązkowe ubezpieczenia, OC posiadacza pojazdu mechanicznego oraz

* Dr, Katedra Finansów i Bankowości UŁ.

¹ *Kodeks Cywilny*, art. 415, DzU nr 114, poz. 542 z późn. zm. O charakterze odpowiedzialności cywilnej za wyrządzone szkody, a także sposobach jej naprawienia decydują również artykuły *Kodeksu cywilnego*.

OC rolnika, a także dobrowolne ubezpieczenie OC życia prywatnego, które tak naprawdę funkcjonowało w bardzo uboższej formie. Ubezpieczeń OC dla przedsiębiorstw praktycznie nie było. I oto w okresie urynkwienia gospodarki, w tym również ubezpieczeń, dostrzeżono, że przedsiębiorstwo funkcjonując przyjmuje na siebie ciężar odpowiedzialności za swój byt i oddziaływanie jego produktów. Jednocześnie obserwując kierunki orzecznictwa w sprawach odszkodowawczych, widzimy gwałtowny wzrost kwot odszkodowania, jakie zaczynają zasądzać sądy. Oznacza to, że w przypadku zdarzenia pociągającego konsekwencje odszkodowawcze przedsiębiorstwo może zostać zrujnowane zasądzonym odszkodowaniem i zadośćuczynieniem.

2. ZAKRES ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ (OC)

Odpowiedzialność cywilna jako pojęcie jest opisana przez szereg artykułów *Kodeksu cywilnego*. W tym akcie prawnym opisano również sposób naprawy szkody wynikłej z czynu objętego odpowiedzialnością cywilną. Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej są na świecie chyba najpopularniejszymi ubezpieczeniami. W Polsce w dalszym ciągu ten rodzaj ochrony ubezpieczeniowej kojarzy się tylko i wyłącznie z samochodem. Być może wynika to z faktu, że wciąż jeszcze niewiele osób decyduje się na żądanie wyrównania strat i naprawy naruszonych dóbr. Polskie sądy są opieszale i trzeba mieć wiele samozaparcia, by rozpoczętą batalię doprowadzić do końca. Rośnie jednak świadomość własnych praw w społeczeństwie i procesy o naprawienie wyrządzonej szkody będą się zdarzały coraz częściej. Należy mieć nadzieję, że będą też uwieńczone sukcesem.

Funkcjonujące dwa pojęcia odpowiedzialności cywilnej, OC deliktowa i OC kontraktowa często przeplatają się ze sobą i czasami trudno je rozdzielić. Odpowiedzialność cywilna kontraktowa pokrywa roszczenia z tytułu wadliwie wykonanego zlecenia lub usługi, natomiast odpowiedzialność deliktowa pokrywa roszczenia z tytułu niedozwolonego czynu, jaki się wydarzył. Jednak w życiu nie wszystkie sytuacje są tak klarowne i często trudno stwierdzić, gdzie kończy się zobowiązanie umowne². Dlatego w innych państwach funkcjonuje jedno pojęcie odpowiedzialności cywilnej i trudniej ubezpieczycielowi odmówić wypłaty odszkodowania.

Odpowiedzialność cywilna deliktowa dotyczy odpowiedzialności za czyn niedozwolony, tj. sytuacji, gdy sprawca jest odpowiedzialny za zdarzenie, chociaż nie zawsze możemy mówić o winie. Wyobraźmy sobie następujące zdarze-

---

² Zob. też: E. Gryglewska, *Nieostrość granic pomiędzy odpowiedzialnością deliktową a kontraktową z perspektywy ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej*, Polski Rynek Ubezpieczeń, Edycja 2004, KANBER, Warszawa 2004, s. 161.

nie: podczas tynkowania budynku z rusztowania spada wiadro prosto na zaparkowany w pobliżu samochód. Wykonawca robót jest zobowiązany do naprawienia szkody z tytułu odpowiedzialności cywilnej deliktowej.

Odpowiedzialność cywilna kontraktowa jest to odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. We wspomnianym wyżej przykładzie wszelkie wady dotyczące położonego tynku, skutkujące koniecznością naprawy wykonanych robót będą wynikały z odpowiedzialności cywilnej kontraktowej.

Po zawarciu umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, w przypadku wystąpienia szkody, zakład ubezpieczeń wypłaci odszkodowanie poszkodowanemu za szkody powstałe w granicach odpowiedzialności cywilnej sprawcy. Górną granicę odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń stanowi ustalona w polisie suma gwarancyjna. Z każdego wypłaconego odszkodowania potrąca się udział własny (chyba że został on wykupiony). Suma gwarancyjna ulega każdorazowo pomniejszeniu o kwotę wypłaconą. Jest to tzw. konsumpcja sumy ubezpieczenia. Po wyczerpaniu sumy gwarancyjnej odpowiedzialny za naprawienie szkody musi sam ponieść koszt odszkodowania lub wykupić nowe ubezpieczenie.

Z prowadzeniem działalności gospodarczej wiąże się odpowiedzialność cywilna ponoszona w różnych obszarach, wynikająca z tytułu wielorakich relacji z otoczeniem, kontrahentami, odbiorcami produktów i usług. W ramach omówionej wcześniej odpowiedzialności cywilnej deliktowej przedsiębiorca może ponosić odpowiedzialność za przedmioty użytkowane w ramach najmu, dzierżawy, leasingu. W przypadku utraty lub zniszczenia takiego mienia obowiązek naprawy szkody polegający na przywróceniu do stanu sprzed szkody lub odtworzeniu spoczywa na użytkowniku. Ryzyko związane z czasowym użytkowaniem mienia może zostać przeniesione na zakład ubezpieczeń – ubezpieczenie OC najemcy. Jest to ubezpieczenie komplementarne do ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Polisa OC gwarantuje ochronę ubezpieczeniową na wypadek utraty i zniszczenia mienia, uwzględniając szkody spowodowane pożarem, eksplozją oraz wodociągową w tych pomieszczeniach i inne. Przedsiębiorca jako pracodawca ponosi odpowiedzialność względem swoich pracowników. Dotyczy to także odpowiedzialności za wypadki przy pracy. W 1990 r. (ustawa z 24.05.1990, DzU 1990, nr 36, poz. 206) pracownik zyskał prawo dochodzenia roszczeń odszkodowawczych ponad to, co uzyskał z ustawy wypadkowej³. Oznacza to, że może wystąpić z żądaniem zadośćuczynienia bezpośrednio do pracodawcy.

³ Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest *Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, DzU 2002, nr 199, poz. 1673, wzmiankowane regulacje odnoszą się do *Ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, DzU 1975, nr 20, poz. 105.

Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej z tytułu prowadzenia działalności nie zabezpiecza pracodawcy przed roszczeniami pracowników. Wszystkich szkód nie pokrywa też ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków. Właściwym rozwiązaniem jest ubezpieczenie OC pracodawcy. Jak funkcjonuje to w praktyce? Po przeanalizowaniu charakteru prowadzonej działalności, zagrożeń w zakładzie pracy, liczby wypadków i planów rozwojowych firmy, należy ustalić sumę gwarancyjną. Jeśli zdarzy się wypadek przy pracy, to pracownikowi w pierwszej kolejności wypłacane jest świadczenie z tytułu ustawy wypadkowej. Gdy wypłata ta nie pokryje jego roszczeń, ubezpieczyciel ustala ich zasadność, po czym wypłaca odszkodowanie w granicach sumy gwarancyjnej. Wypłaty z tego tytułu rzadko jednak pokrywają roszczenia pracowników, głównie ze względu na zbyt małą sumę gwarancyjną przyjętą jako podstawę ubezpieczenia. W szczególności, w tab. 1 pokazano średnie odszkodowania wypłacane w latach 1998–2003 przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Odpowiedzialność cywilna z tytułu wykonywanego zawodu jest kolejną grupą OC, jaka pojawiła się w Polsce w ostatnich piętnastu latach. Ryzyko związane z wykonywaniem wolnego zawodu jest szczególnie duże, jeżeli na podstawie wyników pracy eksperta podejmowane są inwestycje lub decyzje pociągające dla firmy skutki finansowe. Ochrona obejmuje odpowiedzialność cywilną za szkody na osobie lub mieniu, wynikłe z uchybień w wykonywaniu czynności zawodowych. W niektórych branżach istnieje obowiązek ubezpieczenia się w zakresie OC (np. doradcy podatkowi, brokerzy ubezpieczeniowi). Co bardziej świadomi przedstawiciele innych zawodów sami zabezpieczają się w ten sposób. W szczególności zawody narażone na dotkliwe roszczenia to:

- notariusz,
- radca prawny,
- doradca podatkowy,
- pośrednik w obrocie nieruchomościami,
- członek zarządu spółki kapitałowej,
- biegły rewident,
- geodeta,
- rzeczoznawca majątkowy,
- lekarz, aptekarz lub inny zawód medyczny,
- architekt, projektant, a także inspektor nadzoru w budownictwie,
- przewoźnik.

Towarzystwo ubezpieczeniowe nie bierze jednak odpowiedzialności za zdarzenia wynikłe w koincydencji z pewnymi sytuacjami. Między innymi towarzystwo ubezpieczeniowe nie odpowiada za szkody powstałe wskutek działań wojennych, stanu wyjątkowego, strajków, rozruchów, wyrządzone umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa i osób, za które ponosimy odpowiedzialność, za szkody wyrządzone osobom bliskim, współnikom (chyba, że osobne klauzule ogólnych warunków ubezpieczenia wskazują inaczej). Ponadto najczęściej są

wylądzone szkody wyrządzone po spożyciu alkoholu lub pod wpływem środków odurzających, środków psychotropowych. Wyłączenia odpowiedzialności cywilnej w przypadku ubezpieczeń przedsiębiorstw mogą zostać zmniejszone na skutek negocjacji z zakładem ubezpieczeń chociażby przez reprezentującego ubezpieczonego brokera.

Z działalnością przedsiębiorstwa wiążą się sytuacje nacechowane ryzykiem, mogące spowodować wystąpienie roszczeń odszkodowawczych. Przedsiębiorstwo odpowiada wobec trzech zainteresowanych grup: pracowników, klientów i akcjonariuszy. Odpowiedzialność ta rozciąga się na następujące obszary: produkty i usługi, warunki pracy oraz konsekwencje złych decyzji zarządu⁴.

Produkty i usługi to wynik podstawowej aktywności przedsiębiorstwa. W związku z tym należy się spodziewać, że przedsiębiorstwo dochowa należytej staranności przy realizacji umowy lub zlecenia. W przypadku powstania szkody w warunkach polskich można mówić o odpowiedzialności deliktowej (czyli niedozwolony czyn) oraz kontraktowej (z tytułu wykonania/niewykonania kontraktu). Przedsiębiorstwa współpracujące z firmami z Unii Europejskiej muszą się spodziewać niezrozumienia polskich szczególnych warunków definicji odpowiedzialności cywilnej, jeżeli będą przedstawiały polisę OC jako formę zabezpieczenia czy też uwiarygodnienia. Należy tu dodać, że wada produktu jest pojmowana nie tylko w sensie fizycznym, lecz także jako zaniechanie związane z gotowym już produktem. Przykładem takiego zaniechania jest niezamieszczenie w instrukcji obsługi informacji o skutkach użycia produktu niezgodnie z przeznaczeniem.

W ostatnich latach bardzo rozszerzyła się odpowiedzialność osoby wykonującej wolny zawód. Jest to związane ze szczególnym rodzajem wiedzy eksperckiej wspartej umiejętnościami korzystania z nowoczesnych i wyrafinowanych technologicznie urządzeń. Pomyłka, błąd lub zaniechanie w tym przypadku może spowodować podjęcie błędnej decyzji lub nie podjęcie decyzji w ogóle. W USA oraz krajach zachodnich ubezpieczenia tego typu są właściwie obowiązkowe dla określonych grup zawodowych. W Polsce z biegiem czasu przyjmie się podobny standard.

Odpowiedzialność przedsiębiorstwa wobec pracowników ma bardzo daleko idące konsekwencje. Pracodawca jest odpowiedzialny za pracownika na terenie firmy oraz w drodze do pracy. Wprawdzie istnieje społeczne ubezpieczenie wypadkowe, jednakże w przypadku poważnych wypadków z reguły pracownicy mają większe roszczenia. Wówczas brak polisy OC może narazić firmę na wypłatę odszkodowania w razie przegranego procesu.

---

⁴ K. Dziadałak, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą*, Polski Rynek Ubezpieczeń, Edycja 2004, KANBER, Warszawa 2004, s. 157.

Innym ubezpieczeniem związanym z prowadzoną działalnością gospodarczą jest ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej członków zarządu i rad nadzorczych spółek kapitałowych. Zarówno na świecie, jak i w Polsce obserwuje się wzrastające zainteresowanie ubezpieczeniem, które chroniłoby członków zarządu przed finansowymi skutkami nieprawidłowego zarządzania spółką. Tym bardziej że rośnie świadomość społeczna dotycząca możliwości dochodzenia przez osoby poszkodowane roszczeń z tytułu wyrządzonych im szkód. Postępująca recesja i spadek indeksów giełdowych skłaniają potencjalnych beneficjentów odszkodowania do wysuwania roszczeń. Spektakularne wypłaty odszkodowań z tytułu odpowiedzialności cywilnej w związku ze złym zarządzaniem działalnością przedsiębiorstwa są silnie nagłaśniane przez media. Tendencje światowe nie pozostają bez wpływu na rynek Polski. Również tu daje się zauważyć wzmożone zainteresowanie ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej członków zarządów i rad nadzorczych, dającym ochronę członkom tych organów przed roszczeniami osób poszkodowanych ich działaniami, tym bardziej że roszczenia takie już w Polsce wystąpiły.

Odpowiedzialność cywilna w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa nabiera nowego znaczenia w świetle coraz bardziej wyspecjalizowanego i wyrafinowanego rynku, jaki się tworzy w Polsce. W 2004 r. w kraju istnieje już kilkadziesiąt firm zajmujących się dochodzeniem roszczeń na zlecenie poszkodowanych. Firmy te są obeznane z obowiązującymi procedurami, aktualnym orzecnictwem sądowym oraz zasadami wyceny roszczeń stosowanymi przez sąd.

W wielu przypadkach dochodzenia roszczeń o odszkodowanie należy przygotować się na długi proces, jednak wraz z przechodzeniem kryteriów odpowiedzialności z dawnych krajów UE widać coraz bardziej konsekwentne stanowisko sądów w sprawie odpowiedzialności przedsiębiorstwa za cały obszar jego aktywności i funkcjonowania.

Weźmy pod uwagę kilka przypadków, które w dodatkowy sposób unaocznia ciężar gatunkowy analizowanej tutaj kwestii. W czerwcu 2004 r. cofnięto pozwolenie na funkcjonowanie biura podróży Oasis Tours. Biuro to specjalizowało się w wycieczkach do Tunezji. Firma ubezpieczeniowa Signal Iduna cofnęła mu polisę OC, niezbędną do posiadania koncesji organizatora turystyki. W tym przypadku polisa OC pełniła funkcję gwarancyjną. Wojewoda mazowiecki cofnął więc koncesję. Biuro Oasis Tours miało ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej Signal Iduna ważne do 2 lutego 2005 r. Kwota gwarancji ubezpieczeniowej przypadająca na jednego klienta należała do najwyższych na rynku: 2 tys. euro. Strony nie wypowiadają się na temat powodów przerwania umowy ubezpieczeniowej. Jeśli Oasis Tours uda się podpisać nową umowę ubezpieczeniową, wojewoda anuluje decyzję o cofnięciu pozwolenia i firma wróci na rynek. Ponieważ jednak firmy ubezpieczeniowe w roku 2004 kilkakrotnie podniosły stawki dla touroperatorów, znalezienie nowej polisy było trudne. Oasis Tours nie chce decydować się na gwarancję bankową, bo to

pociąga za sobą zamrożenie 4% obrotów. Ponieważ biuro należy do największych na rynku, gwarancja bankowa wymagałaby zamrożenia kilkuset tysięcy złotych⁵.

Przypadek firmy turystycznej, gdzie jej funkcjonowanie jest uzależnione od zaufania klientów, jest bardzo drastyczny. Praktycznie zdarzenie to usunęło firmę z rynku turystycznego, a co najmniej mocno zawężyło jej rynek i nadzarpnęło zaufanie klientów.

Innym przykładem jest odpowiedzialność cywilna szpitali i lekarzy. W 2004 r. zakończył się proces o odszkodowanie na rzecz chłopca, który z winy zakopiańskich lekarzy został inwalidą. Odszkodowanie w wysokości 500 tys. zł zostało zasądzone w Krakowskim Sądzie Apelacyjnym. Chłopiec urodził się z chorobą, która uniemożliwia normalny wzrost. Mimo to, dzięki leczeniu i rehabilitacji w wieku 12 lat był sprawny i wysportowany. Jeździł na nartach i rowerze, nie miał kłopotów z poruszaniem się. Do czasu, aż trafił do zakopiańskiego szpitala ortopedyczno-rehabilitacyjnego. Przeprowadzony tam zabieg prostowania kręgosłupa zakończył się tragicznie. Chłopiec z przerwaniem rdzeniem kręgowym nie może siedzieć ani kontrolować czynności fizjologicznych. Porusza się na wózku inwalidzkim. Proces szpitalowi wytoczyła matka chłopca. Sprawa miała dramatyczny przebieg. Sąd prosił o opinię biegłych z dziewięciu ośrodków. Zgodził się ją wydać tylko Zakład Medycyny Sądowej w Bydgoszczy, który potwierdził błąd w sztuce. Matka chłopca domagała się od szpitala miliona złotych. Sąd pierwszej instancji przyznał jej pół miliona, a sąd apelacyjny utrzymał wyrok w mocy. To jedno z najwyższych odszkodowań w sprawie błędu medycznego przyznane przez polski sąd. Zdaniem sądu taka kwota nie jest zbyt wygórowana wobec wyrządzonej krzywdy⁶.

Przypadkami świadczącymi o właściwym zrozumieniu odpowiedzialności ciężającej na wytwórcy za oferowane produkty lub usługi jest zachowanie koncernów samochodowych i innych producentów. Duże koncerny samochodowe nie mogą sobie pozwolić na zaniedbania w zakresie jakości swoich produktów. Jednakże samochód osobowy składa się z kilku tysięcy części i zdarzają się przypadki, że jakiś podzespół nie odpowiada wyznaczonym standardom. Wówczas koncerny wzywają posiadaczy samochodów do bezpłatnych wizyt kontrolnych w autoryzowanych warsztatach, podczas których następuje wymiana wadliwej części. Przykładem zlekceważenia wady konstrukcyjnej samochodu ciężarowego jest koncern GM, który w latach dziewięćdziesiątych, w produkowanych przez siebie ciężarówkach, bak z paliwem umieszczał w sposób powodujący możliwość jego niekontrolowanego wybuchu w wypadku samochodowym. Było to przyczyną wypłaty ponad 200 mln USD odszkodowań dla ofiar katastrof drogowych.

⁵ Na podstawie informacji uzyskanych w firmie Oasis Tours oraz artykułów prasowych m. in. „Rzeczpospolita” 16 czerwca 2004, nr 139, s. 15.

⁶ Na podstawie serwisu www.onet.pl oraz „Tygodnika Podhalańskiego”.

W Polsce w marcu 2004 r. z sieci hipermarketów zostały wycofane szlifierki firmy „Majster”. Powodem tego była wadliwa część konstrukcyjna, mogąca wywołać zapalenie się urządzenia⁷. Producent zareagował bardzo szybko po uzyskaniu informacji o zaledwie kilku przypadkach samozapłonu urządzenia w niedługim czasie po użyciu.

Sprawą, która wyszła na światło dzienne dopiero w czerwcu 2004 r., jest wykorzystanie wadliwych kabin prysznicowych firmy Bella na najnowszym statku pasażerskim Quinn Mary II. Łączna liczba kabin na statku to 1400. Kabiny te nie spełniają standardów przeciwpożarowych, zgodnie z którymi powinny wytrzymać 30 min pożaru. Niestety nie wytrzymują nawet dziesięciu minut, ponadto wydzielają trujące gazy. Przyczyną może być rodzaj polimeru użyty do konstrukcji kabin. Należy domniemywać, że w przypadku konieczności wymiany wadliwych urządzeń, właściciel statku wystąpi z roszczeniem w stosunku do producenta.

Podane przykłady stanowią jedynie wąski wycinek ogromnej liczby zdarzeń powodujących powstanie roszczeń z tytułu odpowiedzialności cywilnej. Prawdziwą eskalację roszczeń Polska ma jeszcze przed sobą.

3. WYMIAR ODSZKODOWANIA – POJMOWANIE ODPOWIEDZIALNOŚCI

Odszkodowanie z tytułu odpowiedzialności cywilnej ma za zadanie wyrównanie szkody i zaspokojenie ewentualnych roszczeń. Jednak pojęcie to ma różny wymiar. Zakład Ubezpieczeń Społecznych w przypadku ubezpieczeń wypadkowych pracowników przedsiębiorstw (tab. 1) wypłaca odszkodowanie proporcjonalne do płaconej składki, jednakże rola tego odszkodowania jest właściwie symboliczna. Warto zwrócić uwagę na dynamikę wzrostu liczby jednorazowych odszkodowań oraz ich łączną wartość w stosunku do ilości wypadków.

Tabela 1

Odszkodowania wypłacane przez ZUS z tytułu wypadków przy pracy w przedsiębiorstwach

	Rok				
	1995	1999	2000	2002	2003
Odszkodowanie jednorazowe (w zł)	1273,7	2624,9	3028,3	3599,5	3440,0
Suma wypłaconych odszkodowań według ZUS (w mln zł)	109,5	256,1	261,5	328,2	432,4
Liczba wypadków w przemyśle (w tys.)	186,8	172,3	167,6	143,0	134,0

Źródło: „Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej”, lata 2001, 2003, 2004, GUS, Warszawa 2001, 2003–2004.

⁷ Rozmowy z pracownikami Hipermarketu TESCO oraz pracownikami firmy „Majster”.

Przy zmniejszającej się liczbie wypadków w latach 1995–2003, średnie odszkodowanie rośnie. Rośnie również suma wypłaconych odszkodowań. W przypadku odszkodowań wypłaconych przez komercyjne zakłady ubezpieczeń lub przedsiębiorstwa niestety nie ma takiej statystyki. Ponadto najczęściej każdorazowe odszkodowanie ustalane jest indywidualnie.

W przeszłości w Polsce najpopularniejszym odszkodowaniem wypłacanym z tytułu odpowiedzialności cywilnej było odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez pojazd mechaniczny. Najczęściej odszkodowanie to nie uwzględniało rekompensaty za utratę zdrowia. Obecnie sądy kierują się innymi zasadami, zasądzając odszkodowania. Najczęściej przyjmowanymi zasadami szacowania wielkości odszkodowania są:

1) procent utraty zdrowia – jest to wyrażona procentowo niesprawność w funkcjonowaniu organizmu wynikła z powodu zdarzenia lub choroby, określana w celu zobiektywizowania szkody osobowej na ciele człowieka. Przykładem może być utrata palców ręki lub ich niedowład (oprócz kciuka) – 5% utraty zdrowia, standardowe określenie życiowych towarzystw ubezpieczeniowych;

2) utracone zarobki – zazwyczaj w przypadku niemożności zarobkowania i przerwy w pracy lub niezdolności do podjęcia zajęcia o porównywalnym wynagrodzeniu;

3) pogorszenie statusu materialnego – na skutek śmierci członka rodziny, który swoją pracą ją utrzymywał lub na skutek jego niezdolności do podjęcia pracy;

4) uzależnienia odszkodowania od wielkości firmy i wielkości jej sprzedaży – coraz częściej stosowany w Polsce argument w praktyce. Na zachodzie Europy i USA jest to jedna z podstawowych zasad, którą kierują się sądy przy wyznaczaniu odszkodowania;

5) w przypadku utraty członka rodziny/dziecka – orientacyjne koszty leczenia, a także dotychczasowego wychowania dziecka wraz z rekompensatą;

6) utracony zysk przedsiębiorstwa – w razie niewykonania lub nienależytego wykonania kontraktu, w wyniku czego zleceniodawca musiał zrezygnować ze swoich planów inwestycyjnych, a tym samym nie osiągnął zaplanowanego zysku i może domagać się wyrównania poniesionych strat.

W Polsce wymienione wyżej zasady dopiero utrwalają się w systemie sądowym, natomiast Stany Zjednoczone są chyba przykładem najbardziej wymagającego rynku w zakresie ochrony od odpowiedzialności cywilnej. Istnieje wiele przykładów na pozór absurdalnych roszczeń w stosunku do przedsiębiorstw z tytułu naprawy szkód, jakie powstały w wyniku ich działalności lub stosowania produktów, jakie wytwarzają.

4. PODSUMOWANIE

Założeniem funkcjonowania systemu odszkodowawczego i rekompensat jest próba naprawienia szkody, jaka nastąpiła. O ile straty materialne są policzalne oraz mierzalne i stosunkowo najłatwiej jest je wyrównać odszkodowaniem czy rekompensatą, o tyle szkody osobowe bywają najtrudniejsze do właściwego zadośćuczynienia⁸. Każda sprawa tego typu jest inna i należy je traktować bardzo indywidualnie. Utrata zdrowia, cierpienia fizyczne i psychiczne, niezdolność do pracy, wiążąca się z pogorszeniem statusu materialnego, są zindywidualizowane i zadośćuczynienie im jest bardzo trudne i kosztowne.

Dlaczego poszkodowani często kierują sprawę do prokuratora zamiast wnieść pozew z powództwa cywilnego? W Polsce dostęp do procesu o odszkodowanie – w przeciwieństwie do wszczynanej za darmo z urzędu sprawy karnej – jest ograniczony przez wysokie opłaty. Ponadto w kilku wnoszonych sprawach przeciwko służbie zdrowia sądy ustalały małe odszkodowania, czyniąc proces cywilny nieopłacalnym. Gdyby sięgnąć do wzorców amerykańskich, gdzie sprawy błędów w sztuce lekarskiej są rozwiązywane przez sądy cywilne, to uwagę zwraca dostępność wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich. Opłata sądowa za powództwo jest symboliczna, a adwokat pobiera honorarium tylko w wypadku sukcesu – w wysokości jednej trzeciej odszkodowania. Nie trzeba zmieniać całego systemu prawa, aby zastosować przykłady z obcych jurysdykcji. Odkryminalizowanie spraw, gdzie właściwym rozwiązaniem jest odszkodowanie, leży w interesie wszystkich.

Znaczenie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej będzie w Polsce rosło. Wraz z wyrokami sądów zasądzających odszkodowania będą rosły składki za ubezpieczenie OC. Składka na ubezpieczenie OC lekarza pracującego w UE

---

⁸ W 2004 r. zapadł wyrok więzienia dla lekarza, który w północnej Polsce spowodował śmierć pacjentki, pozostawiając w jej brzuchu instrument medyczny. Po trzech latach procesu rezultat jest tragiczny dla wszystkich. Rodzina zmarłej, która straciła bliską osobę, zamiast odszkodowania będzie musiała się obyć satysfakcją z kary wymierzonej lekarzowi. Został on osadzony w więzieniu, ale jego rodzina została pozbawiona bliskiej osoby i żywiciela. Poza tym społeczeństwo straciło specjalistę, którego wykształcenie sporo kosztowało podatników. Inaczej wyglądałoby to, gdyby błędy lekarzy były poddane powództwu o odszkodowanie cywilne. Gdyby sąd, zamiast osadzić w więzieniu winnego, przyznał odszkodowanie dla rodziny zmarłej, wszyscy byliby w lepszej sytuacji. Lekarz pozostałby na wolności, a rodzina zmarłej otrzymałaby odszkodowanie, które choć nie wyrównuje poniesionej krzywdy, jest najbardziej skutecznym sposobem zadośćuczynienia. Odszkodowanie byłoby wypłacone przez towarzystwo ubezpieczeniowe, w którym lekarz i szpital byli ubezpieczeni. Największym wygranym byłoby społeczeństwo, ponieważ ubezpieczyciel, który wypłacił odszkodowanie, wywarłby presję na szpital (wysokością składki), aby wyeliminować groźbę ponownej tragedii. Na podstawie: R. R e w a r d, *Odszkodowanie czy kara*, „Profit. Gospodarka bez Tajemnic”, 19 czerwca 2004, nr 03/02.

wynosi 500 euro miesięcznie, przy sumie gwarancyjnej 10 mln euro⁹. Można oczekiwać, że zmiany w Polsce pójdą również w tym kierunku, a jedynie powszechność ubezpieczenia może obniżyć jego koszt. Jednocześnie należy się spodziewać wymagań, wobec przedsiębiorstw i przedsiębiorców, posiadania ubezpieczenia OC, polisy chroniącej przed poniesieniem odpowiedzialności finansowej nieprzewidzianych zdarzeń lub błędów, a jednocześnie wyrównującej straty w przypadku ich zajścia.

W roku 2004 polskie prawodawstwo pozwalało na uzyskanie odszkodowania, ale problem stanowi jego wysokość. W wielu przypadkach prowadzenie sprawy cywilnej wydaje się nieopłacalne ze względu na długotrwałość procesu oraz jego wysokie koszty. Korzystając z przykładów obcych jurysdykcji można w systemie polskim przeprowadzić działania dostosowawcze. Przystępując do Unii Europejskiej, Polska jednocześnie zgodziła się zaakceptować pewne standardy w zakresie chociażby obowiązkowego ubezpieczenia kierowców pojazdów mechanicznych. Polskie firmy ubezpieczeniowe musiały od 1 maja 2004 r. uruchomić w innych krajach UE biura przedstawicieli do spraw likwidacji szkód. Kiedy polscy posiadacze OC będą sprawcami wypadków za granicą, wówczas firmy ubezpieczeniowe dowiedzą się, ile kosztuje odszkodowanie dla statystycznego mieszkańca Europy Zachodniej. Najwięcej będzie kosztowało leczenie, rehabilitacja i inne niemajątkowe straty. Można domniemywać, że podobny standard przyjmie się wkrótce w Polsce. Tak więc najpewniejszym czynnikiem ujednocającym świadczenia odszkodowawcze w Polsce jest zapewnienie jak najszybszego wzrostu gospodarczego i relatywnego zrównania siły nabywczej średniego wynagrodzenia na zachodzie Europy i wynagrodzenia krajowego.

Radosław Pastusiak

CIVIL LIABILITY IN COMPANY ACTIVITY AND HIS CHANGING AFTER JOIN TO EUROPEAN COMMUNITY

Main goal of this publication is to explain role of responsibility companies for his activity, product, services and employees. In last time definition of civil liability was very wide, because of our adaptation to EC rules. That mean in case of any losses with casualties, body hurt, lost of gain and other, costumer has right to demand compensations which could be very high.

---

⁹ Zob. też: P. Jakubik, *Ubezpieczenia dla zawodów medycznych w świetle przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, Polski Rynek Ubezpieczeń, Edycja 2004, KANBER, Warszawa 2004, s. 170.

Insurance company selling insurance policy agree to take over responsibility of random losses. But this liability is limited to, because I.C. is no responsible for damages cause by war, strike, done by purpose by owner.

In 2004 year in Poland is several dozen companies which can help accident victims to demand compensation. This firms are very fluent in assets valuations, compensations for the cases. But in many cases (especially with responsibility for product) court trial is very long.